

גמלאות ענף נכות כללית

במסגרת ענף נכות כללית, משולמות על-פי חוק הקצבאות האלה:

- **קצבת נכות** – מבטיחה הכנסה מינימלית לקיום לנכים שכושרם להשתכר מעבודה או ממשלח ידם נפגע (משולמת מ-1974).
- **קצבה לשירותים מיוחדים** – מסייעת לנכים התלויים בעזרת הזולת בביצוע פעולות היומיום או הזקוקים להשגחה מתמדת, לממן עזרה לסיוע בפעולות אלה. משולמת מ-1979.
- גמלה **לילד נכה** – משולמת (מ-1981) למשפחות המטפלות בילדן הנכה בבית. הענף מטפל גם בגמלאות שאינן מכוח חוק הביטוח הלאומי:
- **קצבת ניידות** – משולמת (מ-1975) למוגבלים בניידות (מי שסובלים בליקויים ברגליים כמפורט בחוק), לשם השתתפות בהוצאות הניידות שלהם מחוץ לבית.
- **פיצוי לנפגעי גזת** – משולם (מ-1995) למי שקיבל הקרנות לטיפול במחלת הגזת בשנים 1946-1960 ועקב כך חלה.
- **פיצוי לנפגעי פוליו** – משולם (מ-2007) למי שחלה במחלת הפוליו בישראל או טופל בישראל ובעקבותיה נגרמה לו נכות רפואית.

לוח 1: **מקבלי גמלאות ענף נכות לפי סוג הגמלה (ממוצע לחודש), 2016-2012**

שנה	קצבת נכות		שירותים מיוחדים		ילד נכה		ניידות	
	מספר המקבלים	שיעור השינוי	מספר המקבלים	שיעור השינוי	מספר המקבלים	שיעור השינוי	מספר המקבלים	שיעור השינוי
2012	217,589	2.2	37,825	7.4	32,103	8.9	34,087	3.4
2013	222,641	2.3	40,860	8.0	36,006	12.2	35,311	3.6
2014	226,552	1.8	46,214	13.1	40,473	12.4	36,601	3.7
2015	229,745	1.4	50,823	9.8	44,624	10.3	37,910	3.6
2016	233,945	1.8	54,986	8.2	49,616	11.2	39,372	3.9

מקבלי הגמלאות

270 אלף קיבלו ב-2016 קצבה אחת או יותר מענף נכות כללית בביטוח לאומי – גידול שנתי של 2.5% במספר הזכאים (לוח 2). אנשים אחרים קיבלו קצבה מאגף השיקום במשרד הביטחון או קצבה לנפגעי עבודה מהביטוח הלאומי, והיתר – רמת הנכות שלהם לא היתה מספיקה לזכאות לקצבה, או שהם לא איבדו מכשרם להשתכר או שלא מיצו את זכויותיהם.

על-פי מחקר מ-2012, שעשה המוסד לביטוח לאומי בשיתוף ג'וינט-מכון ברוקדייל, 24.7% מהאוכלוסייה בגיל העבודה בישראל מגדירים עצמם (הגדרה סובייקטיבית) כבעלי מוגבלות ברמה כלשהי המפריעה לתפקודם¹. ומכאן שרק כרבע מהמגדירים את עצמם נכים מקבלים קצבת נכות מהביטוח הלאומי.

מקבלי קצבת נכות כללית מהווים כ-87% מכלל הזכאים לקצבאות מהענף (לוח 1). מספרם הממוצע בחודש הגיע ב-2016 ל-233,945, שהם כ-4.7% מהאוכלוסייה בגיל הזכאות לקצבה (18 עד גיל פרישה). לאחר כעשור שבמהלכו השתנה גיל הפרישה ונחקק תיקון 109 לחוק (**חוק לרון**), שיעור הגידול השנתי במספר מקבלי הקצבה התייצב והוא זהה לשיעור הגידול של האוכלוסייה בגיל העבודה (פחות מ-2%).

שיעור הגידול במספר מקבלי הקצבה לשירותים מיוחדים עדיין בעלייה, לאחר עלייה ניכרת בשנים קודמות בעקבות השינוי במבחני הזכאות לקצבה (הוספת מבחן ה-IADL) והפחתת מספר ימי ההמתנה עד תחילת הזכאות לקצבה. גם מספר הילדים מקבלי גמלה (גמלה לילד נכה) עלה, אף שהיה צפוי שההשפעה של הרחבת העילות המזכות בגמלה (**תקנות אור-נוי 2**) תחלוף. מספר מקבלי גמלת ניידות עלה ב-4.3% בהשוואה ל-2015.

מנובמבר 1999, יכול נכה, שמתקיימים בו כל התנאים וההגדרות בחוקים ובתקנות, לקבל יותר מגמלה אחת מענף נכות כללית בעד אותו פרק זמן. בדצמבר 2016 קיבלו 54,012 נכים בגירים ו-4,410 נכים קטינים בו-זמנית שתי גמלאות או יותר (לוחות 2 ו-3). בולטות במיוחד הקצבה לשירותים מיוחדים, שכ-79% ממקבליה זכאים גם לקצבאות נוספות (בדרך כלל קצבת נכות), והפיצוי לנפגעי פוליו, אשר כ-69% מהזכאים לו מקבלים גם קצבה נוספת (בעיקר ניידות).

1 נאון ואחרים (2012). בעלי מוגבלות בגיל העבודה בישראל – שכיחות באוכלוסייה, מאפיינים ומצב תעסוקתי. המוסד לביטוח לאומי.

לוח 2: מקבלי גמלאות נכות בוגרים לפי סוג הגמלה, דצמבר 2016

שיעורי השינוי לעומת 2015	מספר המקבלים 2016	שיעורי השינוי לעומת 2014	מספר המקבלים 2015	סוג הגמלה	מספר הגמלאות
2.5	270,031	1.9	263,467	נכים בוגרים	סך הכל
1.8	235,428	1.2	231,165	נכות כללית	
7.8	56,282	6.9	52,225	שירותים מיוחדים	
4.3	35,534	17.4	34,079	ניידות	
1.3	4,522	1.6	4,463	גזת	
-0.9	4,193	-0.4	4,232	פוליו	
1.0	186,759	0.5	184,860	נכות כללית בלבד	גמלה אחת
11.7	11,658	11.9	10,438	שר"מ בלבד	
4.9	12,498	5.3	11,919	ניידות בלבד	
2.8	3,969	3.7	3,860	גזת בלבד	
0.5	1,135	1.3	1,129	פוליו בלבד	
6.9	30,289	5.8	28,326	נכות כללית ושר"מ	שתי גמלאות
0.1	7,007	-0.2	6,999	נכות כללית וניידות	
-17.5	198	-19.7	240	נכות כללית וגזת	
-17.7	186	-15.7	226	נכות כללית ופוליו	
10.4	3,061	8.7	2,773	שר"מ וניידות	
-5.2	146	13.2	154	שר"מ וגזת	
12.5	63	24.4	56	שר"מ ופוליו	
17.2	75	-1.5	64	ניידות וגזת	
2.8	1,454	3.4	1,415	ניידות ופוליו	
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	גזת ופוליו	
6.2	10,050	5.1	9,464	נכות כללית, שר"מ וניידות	שלוש גמלאות
-10.4	43	-25.0	48	נכות כללית, שר"מ וגזת	
0.0	46	-20.7	46	נכות כללית, שר"מ ופוליו	
-37.5	10	-15.8	16	נכות כללית, ניידות וגזת	
-11.6	451	-11.0	510	נכות כללית, ניידות ופוליו	
7.3	59	5.8	55	שר"מ, ניידות וגזת	
10.4	477	14.0	432	שר"מ, ניידות ופוליו	
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	שר"מ, גזת ופוליו	
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	ניידות, גזת ופוליו	
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	ניידות, גזת ופוליו	

שעורי השינוי לעומת 2015	מספר המקבלים 2016	שעורי השינוי לעומת 2014	מספר המקבלים 2015	סוג הגמלה	מספר הגמלאות
-21.1	15	-29.6	19	נכות כללית, שר"מ, ניידות וגזת	ארבע גמלאות
-9.0	374	-6.2	411	נכות כללית, שר"מ, ניידות ופוליו	
-	פחות מ-10	-	0	שר"מ, ניידות, גזת ופוליו	

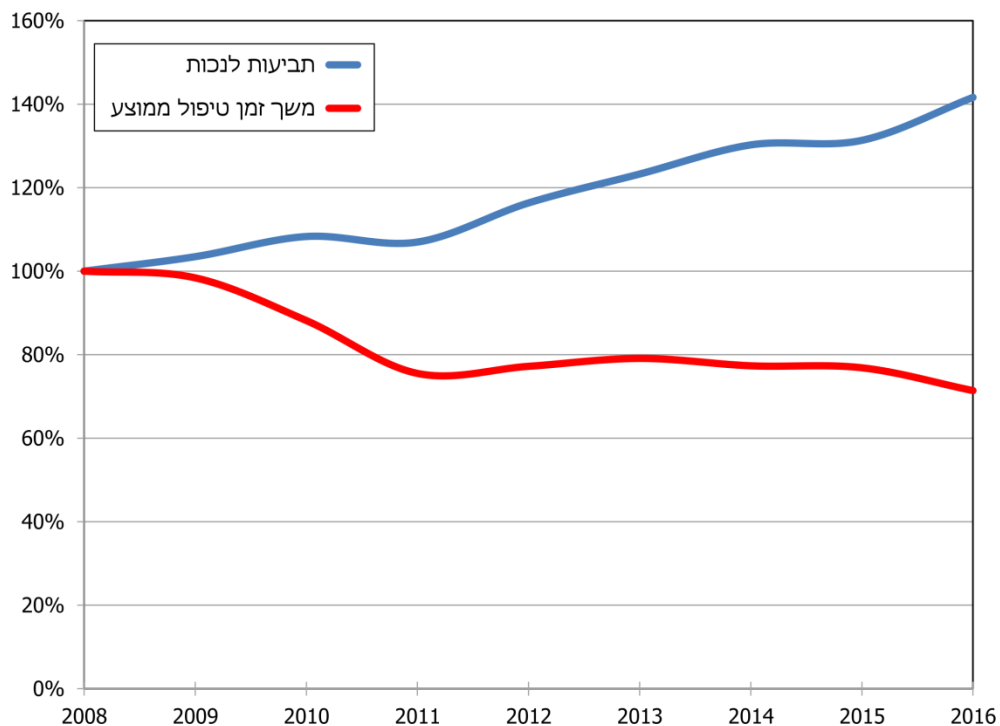
לוח 3: מקבלי גמלאות נכות קטינים לפי סוג הגמלה, דצמבר 2016

שנה	קצבת נכות	שירותים מיוחדים	ילד נכה
סך הכל	נכים קטינים	51,847	11.8%
גמלה אחת	ילד נכה	47,218	12.9%
	ניידות	219	-11.3%
שתי גמלאות	ילד נכה וניידות	4,410	2.5%

שיפור השירות ומיצוי זכויות

בשנים האחרונות, הביטוח הלאומי פועל לשיפור השירות למבוטחים ולהגברת מיצוי זכויות. מדד בולט לאיכות השירות הוא משך הזמן החולף ממועד ההגשה של התביעה ועד קבלת ההחלטה, ולמיצוי הזכויות – מספר התביעות המוגשות. וכך, למרות הגידול המתמיד במספר התביעות בארבע השנים האחרונות, משך הטיפול הממוצע בתביעה לקצבת נכות ירד בעקביות והיה ב-2016 נמוך בכ-29% לעומת 2008 והוא כיום 51 ימים בממוצע (לעומת 55 ימים בשנת 2015). מרבית הירידה הושגה בשנים 2008-2011 (תרשים 1).

תרשים 1: השינוי במספר התביעות לקצבת נכות ובמשך הטיפול הממוצע בתביעה, 2008-2016

[נתוני התרשים מופיעים בנספח בסוף קובץ זה](#)

קצבת נכות

הזכאים לקצבה

לקצבה חודשית זכאי מי שהוא תושב ישראל, מגיל 18 ועד גיל הפרישה, אשר עקב נכותו נפגעה יכולתו להשתכר מעבודה (לא מובאת בחשבון הכנסה שלא מעבודה). הקצבה מבטיחה הכנסה מינימלית לקיום על-פי תנאי החוק. יש שני סוגי זכאים לקצבה: משתכרים ועקרות בית.

- **משתכרים** – גברים או נשים שבעקבות ליקוי גופני, שכלי או נפשי, ממחלה, מתאונה או ממום מלידה, איבדו מכושרם להשתכר, או שכושרם להשתכר הצטמצם ב-50% או יותר, או שהכנסתם החדשית מעבודה אינה עולה על הרף הקבוע בחוק. החוק מבחין בין שתי קבוצות זכאים: בעלי לקות חמורה או זכאות ממושכת² אם הכנסתם מעבודה אינה עולה על 60% מהשכר הממוצע, ומי שהכנסתם מעבודה אינה עולה על 45% מהשכר הממוצע.
- **עקרות בית** – נשים נשואות שלא עבדו מחוץ למשק ביתן תקופות המוגדרות בחוק לפני שהגישו את התביעה לקצבה, ואשר עקב ליקוי גופני, שכלי או נפשי, הנובע ממחלה, מתאונה או ממום מלידה, איבדו 50% לפחות מכושרן לתפקד במשק הבית.

קביעת הזכאות לקצבה

בתהליך קביעת הזכאות לקצבה כמה שלבים:

1. **בחינת ההכנסות מעבודה במועד ההצטרפות:** גובה ההכנסות מעבודה המאפשרות תשלום קצבה אינו קבוע ומשתנה בהתאם למצב הרפואי ולקבוצה שהמבוטח שייך אליה.
2. **קביעת נכות רפואית:** רופא מוסמך מטעם הביטוח הלאומי, בכפוף לבדיקות רפואיות ולמסמכים רפואיים, קובע את אחוזי הנכות הרפואית בהתאם למבחנים בחוק. האחוזים הרפואיים מבטאים את חומרת מצבו הרפואי של הנכה. במסגרת הבדיקות הרפואיות, הרופא ופקיד התביעות בודקים אם מתקיימים תנאי הסף להגדרת האדם כנכה: (א) נכה משתכר – נכות רפואית של 60% לפחות, או 40% כשיש ליקוי אחד לפחות בשיעור של 25% או יותר. (ב) עקרת בית – נכות רפואית של 50% לפחות.
3. **קביעת דרגת אי-כושר השתכרות:** פקיד התביעות של המוסד, לאחר שנועץ ברופא המוסד ובפקיד השיקום, קובע באיזו מידה נפגע כושרו של הנכה להשתכר (דרגת אי-כושר), בהתאם למידת יכולתו לשוב לעבודתו באופן מלא או חלקי או יכולתו להשתלב בעבודה מתאימה אחרת, ובכפוף להשכלתו, כושרו הגופני ומצבו הרפואי. דרגת אי-כושר מלאה או חלקית מבטאת אובדן מלא או חלקי של כושר ההשתכרות, ודרגה קבועה או זמנית מצביעה על אובדן כושר ההשתכרות לצמיתות או לפרק זמן מוגבל. אובדן כושר השתכרות נמוך מ-50% אינו מזכה בקצבה.

2 לקות חמורה: מי שנקבעה לו נכות רפואית בשיעור 70% לפחות, או שהוא סובל מפיגור שכלי או ממוגבלות נפשית בשיעור 40% לפחות. זכאות ממושכת: היה זכאי לקצבה 60 חודשים לפחות ב-7 השנים שקדמו ל-1.8.2009.

"חוק לרון"

באוגוסט 2009 נכנס לתוקף תיקון 109 לחוק הביטוח הלאומי (**חוק לרון**) שנועד לשפר את התנאים של מקבלי קצבת נכות היוצאים לעבוד, מתוך כוונה לשפר את איכות חייהם, לשלבם בחברה ולחזק את תדמיתם בעיני הציבור. השינוי העיקרי בעקבות התיקון היה האפשרות להגדיל את ההכנסה מעבודה בלי לשלול את הזכאות לקצבה ואת ההטבות הנלוות לה, ולהבטיח כי הסכום הכולל מהשכר ומהקצבה יהיה תמיד גבוה מסכום הקצבה בלבד³.

כדי להבחין בין בעלי פוטנציאל גבוה להשתלבות בעבודה לבין מי שסיכוייהם לכך נמוכים יותר, חולקו הנכים לשתי קבוצות (ראו לעיל **נכים משתכרים**). נוצרו גם רמות שונות של ההכנסות מעבודה לקביעת הזכאות לגמלה, במטרה לעודד גם אנשים עם לקות חמורה או זכאות ממושכת להשתלב בעבודה. נוספה קצבה חדשה – **קצבת עידוד**, המשולמת במקום קצבת נכות למי שהכנסתו מעבודה עולה על הסכום שנקבע בחוק, כלומר 45%-60% בהתאם לקבוצה, אם היה זכאי לקצבת נכות 12 חודשים לפחות.

גובה הקצבה ותוספות

- נכה משתכר או עקרת בית שנקבעה להם דרגת אי-כושר מלאה (75% לפחות) זכאים לקצבה חודשית בגובה 26.75% מהסכום הבסיסי כהגדרתו בחוק – 2,342 ש"ח ב-2016⁴.
  - נכים בדרגת אי-כושר מלאה, שאינם שוהים במוסד ושרמת הנכות הרפואית שלהם 50% לפחות (ממארס 2014 לאנשים עם סעיפי ליקוי 33 או 91 – 40% נכות), זכאים לקצבה חודשית נוספת (**קח"ן**) בסכום של 252-372 ש"ח. כ-64% ממקבלי קצבת נכות היו זכאים ב-2016 לקח"ן. לבן/בת זוג תושב ישראל (נשואים או ידועים בציבור), שהכנסתו החודשית אינה עולה על 57% מהשכר הממוצע – משולמת תוספת של 50% מקצבת היחיד המלאה. עקרת בית אינה זכאית לתוספת בעבור בן זוגה.
  - לילד תושב ישראל (כהגדרתו בביטוח הלאומי) משולמת תוספת של 40% מקצבת היחיד המשולמת לו (לשני הילדים הראשונים בלבד). תוספת זו ניתנת גם לעקרת בית.
  - מי שמקבלים תוספת בעד התלויים בהם ויש להם הכנסות שלא מעבודה – ינוכה מתוספת זו (בלבד) כל סכום ההכנסה שלא מעבודה.
- מקבלי קצבת נכות או קצבת עידוד זכאים גם להטבות מגופים ציבוריים שונים בתנאים שונים, כגון פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי ומס הכנסה, הנחות בארנונה ועוד.

3 עד החלת התיקון, הקצבה הופסקה בהתאם להשכלתו של הנכה (כאשר הכנסתו מעבודה עלתה על 37.5/45/55% מהשכר הממוצע). כעת היא מקוּוּת כך: להכנסות של 21%-25% מהשכר הממוצע – קיזוז של 10%; להכנסות של 25%-68% – קיזוז של 30%; להכנסות של 68%-93% – קיזוז של 40%; ולהכנסות הגבוהות מ-93% – ב-60%. הכנסות מעבודה שאינן עולות על 21% מהשכר הממוצע אינן מקוּוּות.

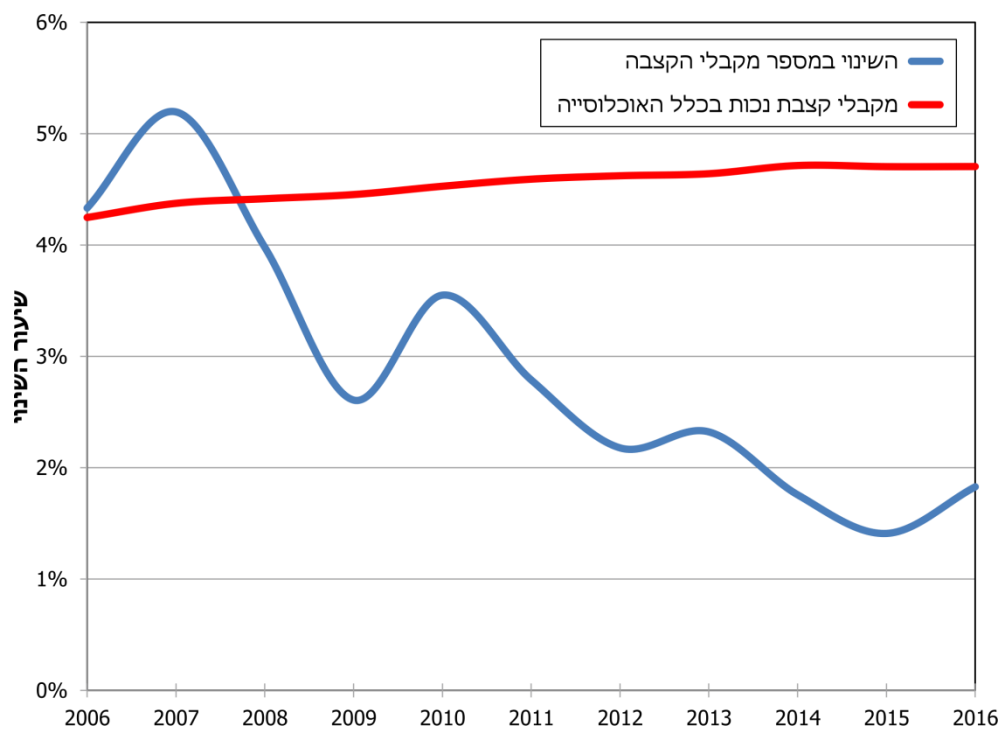
4 כל הסכומים בפרק זה נכונים ל-2016.

מקבלי קצבת נכות

מתחילת שנות ה-2000, שיעור הגידול במספר המקבלים קצבת נכות היה גבוה פי 2 ויותר בהשוואה לגידול הטבעי באוכלוסייה. לגידול זה כמה סיבות: (א) ההעלאה ההדרגתית של גיל הפרישה לגברים ולנשים; (ב) הגידול בשיעורי התחלואה באוכלוסייה, שנבע מהעלייה בדיווח על מחלות ומהירידה בשיעורי התמותה בקרב החולים; (ג) הורדת המינימום להכנסות המאפשר זכאות לקצבת נכות והקיזוז ההדרגתי של קצבת הנכות ביחס להכנסות מעבודה.

משמוצה הפוטנציאל של מצטרפים חדשים שנעשו זכאים בעקבות השינויים הללו, התייצב הגידול השנתי ברמה של 1.8% בשנה, הזהה לשיעור הגידול של האוכלוסייה בגיל העבודה ובעקבות כך חלקם של מקבלי קצבת נכות באוכלוסייה בגיל העבודה התייצב והיה 4.7% ב-2016 (תרשים 2).

תרשים 2: השינוי במקבלי קצבת נכות ושיעורם באוכלוסייה בגיל העבודה (אחוזים), 2016-2006

[נתוני התרשים מופיעים בנספח בסוף קובץ זה](#)

ביטוח נכות כללית

התפלגות מקבלי הקצבה בדצמבר 2016 לפי מין ודרגת האי-כושר שנקבעה להם, מצביעה על פער ניכר בין משתכרים לעקרות בית⁵ (לוח 4). לכ-84% מהמשתכרים (גברים ונשים) נקבע אובדן כושר השתכרות מלא והם זכאים לגמלה מלאה, לעומת עקרות הבית, שרק לכ-38% בהן נקבע אובדן כושר מלא. הבדלים אלה נובעים ממבחני הזכאות השונים בין שתי הקבוצות.

יותר משליש מן המקבלים קצבת נכות לוקים בבעיה נפשית כליקוי עיקרי⁶, שמאפייניו משתנים בגילים השונים: בגיל צעיר בולטים הליקויים המולדים (כגון פיגור, חירשות וליקוי נפשי⁷), ובגיל מבוגר גדל שיעורם של הליקויים המתפתחים עם הגיל (כגון פנימי ואורוגניטלי⁸) (לוח 5). בדומה ל-2015, גם ב-2016 הגיל הממוצע של מקבלי קצבת נכות היה 47.

לוח 4: מקבלי קצבת נכות לפי דרגת אי-כושר ומין (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

מין	דרגת אי-כושר (אחוזים)				סך הכל	
	100%-75%	74%	65%	60%	מספרים מוחלטים	אחוזים
סך הכל מספרים מוחלטים	189,887	5,281	18,360	21,900	235,428	
אחוזים	82.1	2.3	7.9	9.5	100.0	
גברים	84.2	1.7	6.1	8.1	100.0	136,764
נשים	75.7	3.0	10.2	11.0	100.0	98,664
סך הכל	82.5	2.1	7.5	8.0	100.0	83,668
משתכרות	38.2	8.5	25.2	28.1	100.0	14,996
עקרות בית						

5 ההתפלגות לפי דרגת אי-כושר ואחוזים רפואיים מופיעה בלוח 21 שבנספח לוחות ענפי הביטוח.
 6 הליקוי בעל האחוז הרפואי הגבוה ביותר מבין הליקויים. אחוזי הנכות הרפואית בביטוח הלאומי אינם נקבעים על-פי מחלות אלא על-פי האיברים ותפקודם.
 7 פיגור: כולל את הלוקים בתסמונת דאון. נפשי: כולל גם את הלוקים באוטיזם.
 8 פנימי: כולל מחלות דם, לב, כבד וריאות, סוכרת, אסתמה ומרבית חולי הסרטן. אורוגניטלי: כולל בעיות בכליות, בדרכי השתן והרבייה ובשלפוחית השתן (שכיח בקרב חולי סרטן הערמונית).

לוח 5: מקבלי קצבת נכות לפי גיל נוכחי, גיל ממוצע וליקוי עיקרי (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

ליקוי עיקרי	גיל (אחוזים)						סך הכל	
	גיל ממוצע	55-גיל פרישה	54-45	44-35	34-25	24-18	מספרים מוחלטים	אחוזים
סך הכל מספרים מוחלטים אחוזים	46.8	81,824	56,173	43,675	35,234	18,522	235,428	100.0
נפשי								
הפרעות פסיכוטיות	43.1	12.1	20.7	27.3	27.1	22.0	20.0	47,092
הפרעות פסיכונורוטיות	44.0	10.5	15.1	16.3	18.3	17.7	14.4	33,911
פיגור שכלי	38.9	3.7	7.9	13.1	18.1	19.3	9.8	23,153
פנימי	53.3	37.1	23.1	13.7	9.1	9.1	23.0	54,229
אורוגניטלי	51.6	4.3	3.8	2.3	1.6	1.2	3.2	7,419
נוירולוגי	46.1	13.1	11.7	12.6	13.2	17.0	13.0	30,553
לוקומטורי	49.9	10.6	9.8	7.3	5.3	4.9	8.6	20,140
חושי								
ראייה	47.6	4.9	4.7	4.5	4.2	4.3	4.6	10,889
חירשות	44.3	2.1	2.1	2.3	2.8	4.1	2.4	5,697
אחר	52.5	1.4	1.2	0.6	0.4	0.4	1.0	2,334

כ-46% ממקבלי קצבת נכות הם נשואים⁹ ועשויים להיות זכאים לתוספת בעבור בן/בת זוג, אך רק 28% בהם מקבלים תוספת זו בשל הכנסות גבוהות של בן/ת הזוג (מעבודה ושלא מעבודה) או שלהם (שלא מעבודה) (לוח 6). שיעור הנשים המשתכרות הנשואות נמוך, משום שאישה נשואה שלא עבדה לפני הגשת התביעה פרק זמן המוגדר בחוק נחשבת לעקרת בית. עם זאת, שיעור הנשים המוגדרות עקרות בית הולך וקטן ואילו שיעור המוגדרות משתכרות גדל, לאור הגידול בשיעור התעסוקה של נשים באוכלוסייה.

9 לא כולל מי שיש להם ידועה/ה בציבור.

לוח 6: מקבלי קצבת נכות לפי הרכב התלויים ומצב משפחתי
(מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

מצב משפחתי	סך הכל		הרכב התלויים				מספרים מוחלטים	אחוזים						
	ללא נשואים	יש נשואים	בן זוג	שני ילדים	ילד אחד	ללא תלויים								
סך הכל מספרים אחוזים	235,428	100.0	15,738	6.7	7,085	3.0	15,134	6.4	23,107	9.8	18,374	7.8	155,990	66.3
נשואים														
סך הכל	109,310	46.4	15,452		6,943		14,942		17,247		10,859		43,867	
גברים	66,199	28.1	13,543		5,982		13,096		6,456		4,297		22,825	
נשים משתכרות	28,115	11.9	1,909		961		1,846		6,475		4,188		12,736	
עקרות בית	14,996	6.4	.		.		.		4,316		2,374		8,306	
לא נשואים														
סך הכל	126,118	53.6	286		142		192		5,860		7,515		112,123	
גברים	70,565	30.0	259		127		161		2,328		2,822		64,868	
נשים משתכרות	55,553	23.6	27		15		31		3,532		4,693		47,255	

קצבה לשירותים מיוחדים

עיקרי החוק

הקצבה לשירותים מיוחדים (להלן קצבת **שר"מ**) משולמת למבוטחים הזקוקים לעזרה בפעולות היומיום לפי מבחן ADL (לבישה, אכילה, רחצה, הפרשות וניידות בתוך הבית) ולעזרה במשק הבית לפי מבחן IADL¹⁰ (הכנת מזון, אחזקת בית, נטילת תרופות, סידורים מוסדיים וכספיים, קניות מחוץ לבית, הפעלת מכשירים), או שהם זקוקים להשגחה מתמדת למניעת סכנת חיים לעצמם או לאחרים¹¹. מי שמאושפז במוסד שניתנים בו שירותי רפואה, סיעוד או שיקום אינו זכאי לקצבה.

10 מיוני 2014.

11 בדומה לתנאי הזכאות לפי חוק ביטוח סיעוד סעיף 223 לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995.

לקצבה עשויים להיות זכאים מי שמתגוררים בארץ ושלא הגיעו לגיל הפרישה לפני שהוגשה התביעה, אם מתקיים בהם אחד התנאים האלה:

- הם מקבלים קצבת נכות ושיעור הנכות הרפואית שלהם 60% ויותר (בסעיפי הליקוי המוכרים), ואינם מקבלים קצבה מיוחדת לנפגעי עבודה או תשלום בעד טיפול אישי או עזרה בבית על-פי חוק אחר.
  - הם מטופלים בטיפול אקטיבי במחלות אונקולוגיות ותלויים בעזרת הזולת, או נזקקים לדיאליזה פעמיים בשבוע לפחות, או הושטל בגופם איבר (כליה, לב, לבלב, ריאה, כבד), או שעברו השתלת מוח עצם עצמונית או מתורם זר.
  - נקבעה להם נכות רפואית בשיעור של 75% לפחות והכנסתם החודשית מעבודה אינה גבוהה מ-5 פעמים השכר הממוצע (46,300 ש"ח ב-2015), והם אינם מקבלים קצבה מיוחדת לנפגעי עבודה או תשלום בעד טיפול אישי או עזרה בבית על-פי חוק אחר.
  - הם עולים חדשים (המחזיקים בתעודת עולה), שעדיין לא חלפה שנה ממועד עלייתם ארצה.
  - הם מקבלים גמלת ניידות בתנאי שוועדה רפואית קבעה כי הם מוגבלים בניידות בשיעור 100%, או שהם מרותקים לכיסא גלגלים או זקוקים ומשתמשים בכיסא גלגלים.
- בגיל פרישה מקבל שר"מ זכאי לבחור בין קצבת שר"מ לגמלת סיעוד.

גובה הקצבה

גובה קצבת שר"מ נקבע על-פי קצבת נכות מלאה ליחיד (25% מהסכום הבסיסי) ועליה משולמת תוספת קח"ן (קצבה חודשית נוספת). לקצבה שלוש רמות, הנקבעות בהתאם למידת התלות בעזרת הזולת¹²:

- מי שזקוק לעזרה **רבה** בעשיית **רוב** פעולות היומיום **ברוב** שעות היממה – קצבה בשיעור 50% מקצבת נכות מלאה וקח"ן בשיעור 14% (1,095 ש"ח ו-306 ש"ח בהתאמה, ובסך הכל 1,401 ש"ח בחודש).
- מי שזקוק לעזרה **רבה** בעשיית **כל** פעולות היומיום **ברוב** שעות היממה – קצבה בשיעור של 111.9% וקח"ן בשיעור 28.5% (2,452 ש"ח ו-624 ש"ח בהתאמה ובסך הכל 3,076 ש"ח בחודש).

12 עד מרץ 2015 אז היו השיעורים 50%, 105% ו-175% מקצבת נכות מלאה ליחיד.

- מי שתלוי **לחלוטין** באדם אחר בעשיית **כל** פעולות היומיום **בכל** שעות היממה – קצבה בשיעור 188% מקצבת נכות מלאה וקח"ן בשיעור 42.5% (4,115 ש"ח ו- 930 ש"ח בהתאמה ובסך הכל 5,045 ש"ח בחודש).

מאפריל 2015, מי שזקוק למכונת הנשמה באופן רצוף בכל שעות היום והלילה והוא מוגדר כתלוי לחלוטין בעזרת הזולת, זכאי לתוספת **נכה מונשם**, ששיעורה 83% מקצבת נכות מלאה – 1,817 ש"ח לחודש.

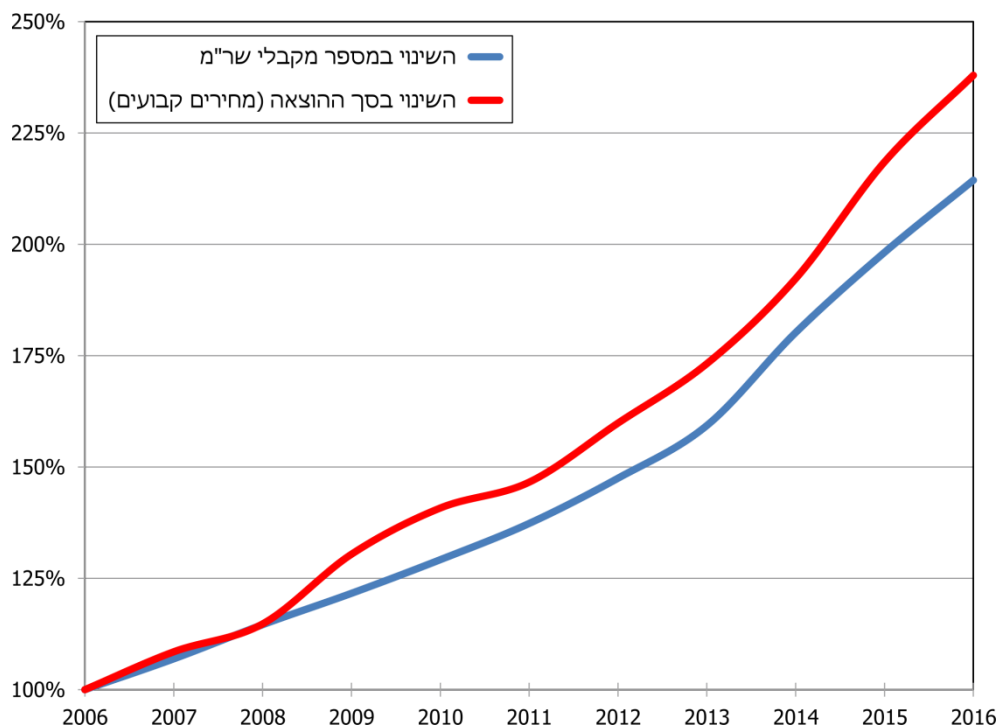
מקבלי הקצבה לשירותים מיוחדים

בדצמבר 2016 קיבלו 56,286 איש קצבה לשירותים מיוחדים – כ-8% יותר מאשר בדצמבר 2015; ל-6,844 בהם זו השנה הראשונה. לגידול במספר מקבלי הקצבה כמה סיבות: (א) איכות הטיפול הרפואי לחולים קשים השתפרה ולכן תוחלת חייהם גדלה וגדל מספרם של המוגדרים תלויים לחלוטין בעזרת הזולת. (ב) יושמה המלצת ועדת בן יהודה ונוסף מבחן ה-IADL למבחני הזכאות. המלצה זו היטיבה בעיקר עם העיוורים ועם הסובלים מבעיות נפשיות. (ג) תחילת תשלום הקצבה הוקדמה ליום ה-91 להופעת הליקוי (ובלבד שהתביעה הוגשה לכל המאוחר בתוך 15 חודשים).

תרשים 3 מציג את השינוי במספר המקבלים ובהוצאה לאורך זמן לשר"מ. לאחר שב-2014 גדל מספר המקבלים הממוצע בשנה בעקבות הוספת מבחן ה-IADL, ב-2016 התמתן קצב הגידול – מ-10% ב-2015 ל-8% ב-2016. שיעור הגידול בהוצאה על שר"מ התמתן בין שתי השנים במידה גבוהה אף יותר (9% בין 2015 ל-2016 לעומת 14% בין 2014 ל-2015).

מרבית הזכאים לקצבת שר"מ מקבלים גמלה אחת נוספת לפחות: כ-73% קיבלו גם קצבת נכות (מקבלי שר"מ רגיל) וכ-23% נוספים היו זכאים גם לקצבת זיקנה (מקבלי שר"מ קשישים) (לוחות 2 ו-7). שיעור הקשישים הגבוה בקרב מקבלי השר"מ הוא תוצאה של הירידה המתמשכת בשיעורי התמותה בישראל¹³, של ההבדלים בתנאי הזכאות בין קצבת שר"מ לגמלת סיעוד ושלה העדפה של רבים מהם גמלה בכסף (שר"מ) על פני גמלה בעין (סיעוד).

תרשים 3: השינוי במספר מקבלי קצבת שר"מ ובסך ההוצאה, 2016-2006

[נתוני התרשים מופיעים בנספח בסוף קובץ זה](#)

מבחינת הליקויים, למקבלי שר"מ יש הרבה יותר בעיות נוירולוגיות ופנימיות והרבה פחות בעיות נפשיות או פיגור המאפיינות את מקבלי קצבת נכות (לוחות 5 ו-7). אחת הסיבות היא רמת הנכות הרפואית הנדרשת לשר"מ ומבחינת הזכאות לקצבה הבוחנים את הקושי הפיזי בביצוע פעולות היומיום והעזרה הדרושה לתפקוד במשק הבית. בקרב מקבלי השר"מ המיוחד, שכמחציתם עובדים, אפשר לזהות שכיחות גבוהה יותר של בעיות פנימיות או אורוגניטליות לעומת שתי קבוצות הזכאות האחרות (שר"מ רגיל ושר"מ קשישים), וכך שכיחות נמוכה עוד יותר של פיגור או בעיות נפשיות.

כ-14% ממקבלי השר"מ זכאים לקצבה בשל מצב רפואי מיוחד¹⁴ (7,633 מתוך 56,286) (לוח 8). מספר מקבלי הקצבה עולה עם הגיל ובני 55-64 מהווים כשליש מן המקבלים. בקרב התלויים לחלוטין בזולת בולט השיעור הגבוה של הצעירים – בין היתר בגלל ייצוג גבוה של סובלים מבעיות נוירולוגיות. מנגד, בקרב בני 65 ויותר קטן שיעורם של הזכאים בשל מצב רפואי מיוחד, מאחר שבעבור עילות אלה משולמת קצבה לתקופה זמנית בלבד.

14 מקבלי שר"מ זכאים לקצבה באחת העילות האוטומטיות, אך בגלל מצבם הקשה מי שזכאים לקצבה בשיעור גבוה מהקבוע בתקנות – נספרים כתלויים בזולת.

לוח 7: מקבלי קצבת שר"מ לפי קבוצת הזכאות והליקוי העיקרי (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

ליקוי עיקרי	סך הכל		קבוצת זכאות (אחוזים)		
	מספרים מוחלטים	אחוזים	שר"מ רגיל	שר"מ מיוחד	שר"מ קשישים
סך הכל מספרים מוחלטים אחוזים	56,286	100.0	40,820	2,626	12,840
			100.0	100.0	100.0
נפשי	3,798	6.7	6.9	0.8	7.5
פיגור שכלי	4,506	8.0	10.6	0.3	1.5
פנימי	13,674	24.3	21.8	49.7	26.9
אורוגניטלי	3,948	7.0	6.7	11.8	6.9
ניורולוגי	17,227	30.6	30.2	19.8	34.2
לוקומטורי	4,559	8.1	7.5	5.9	10.6
חושי	8,439	15.0	16.2	10.6	12.1
אחר	135	0.2	0.2	1.0	0.3

לוח 8: מקבלי קצבת שר"מ לפי גיל ועילת הזכאות (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

עילת הזכאות	סך הכל		גיל (אחוזים)					
	מספרים מוחלטים	אחוזים	24-18	34-25	44-35	54-45	64-55	65 ויותר
סך הכל - מספרים מוחלטים אחוזים	56,286	100.0	4,741	5,555	6,563	9,487	17,317	12,623
			8.4	9.9	11.7	16.8	30.8	22.4
עוברים טיפול אקטיבי	4,380	100.0	2.1	5.4	14.3	26.3	39.9	12.0
נזקקים לדיאליזה	3,178	100.0	1.9	6.0	11.6	23.2	36.4	20.9
עברו השתלה	75	100.0	8.0	14.7	13.3	21.3	30.7	12.0
זקוקים לעזרה ברוב פעולות היומיום	24,895	100.0	6.6	9.6	12.4	17.5	32.8	21.1
זקוקים לעזרה בכל פעולות היומיום	11,310	100.0	5.7	9.1	10.3	15.4	30.1	29.3
תלויים לחלוטין בזולת	12,448	100.0	18.4	13.6	10.5	11.9	22.7	22.9

מצבם הרפואי של מקבלי קצבת שר"מ קשה בהשוואה לכלל מקבלי קצבת הנכות: לכ-61% מהם נכות רפואית הגבוהה מ-90% לעומת כ-18% בקרב מקבלי נכות (לוח 9). למרות זאת, רק כ-10% בהם מעסיקים מטפל זר ונראה שהיתר מטופלים בידי בן משפחה. כצפוי, בקרב המעסיקים עובדים זרים, שיעור בעלי נכות הגבוהה מ-90% גבוה עוד יותר – כ-70%. בביטוח הלאומי אין מידע על מקבלי שר"מ המעסיקים מטפלת ישראלית, אך בנוגע לגמלת סיעוד ידוע שמספר העובדים הישראלים גבוה בכ-14% ממספר העובדים הזרים. יותר ממחצית ממקבלי קצבת שר"מ נשואים, ונראה כי מצבם הרפואי של הנשואים קשה יותר משל שאינם נשואים.

לוח 9: מקבלי קצבת שר"מ לפי דרגת הנכות הרפואית, המצב המשפחתי והעסקת עובד זר (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

נכות רפואית לשר"מ (אחוזים)				סך הכל		העסקת עובד זר	מצב משפחתי
100%-90%	89%-80%	79%-70%	69%-60%	אחוזים	מספרים מוחלטים		
34,071	9,107	7,354	5,754		56,286	מספרים מוחלטים	סך הכל
60.5	16.2	13.1	10.2	100.0		אחוזים	
64.3	16.8	11.1	8.1	100.0	29,459	סך הכל	נשואים
68.1	18.6	9.0	4.3	100.0	2,277	מעסיקים עובד זר	
64.0	16.8	11.1	8.1	100.0	27,182	ללא עובד זר	
56.4	15.4	15.4	12.8	100.0	26,827	סך הכל	לא נשואים
69.7	15.2	9.5	5.6	100.0	2,741	מעסיקים עובד זר	
54.8	15.4	16.1	13.7	100.0	24,086	ללא עובד זר	

גמלה לילד נכה

גמלה לילד נכה נועדה לסייע למשפחה המטפלת בילד עם צרכים מיוחדים בהוצאות הכרוכות בטיפול האישי והסיעודי הקשה בו או בכל טיפול אחר שנועד לשפר את תפקודו, ולעודד אותה לטפל בילד בבית ובקהילה.

הזכאים לגמלה

בתהליך קביעת הזכאות לגמלה שני שלבים. בשלב הראשון, פקיד התביעות מודא שמתקיימים תנאי הזכאות המקדימים: הילד, כהגדרתו בחוק הביטוח הלאומי, עדיין לא הגיע לגיל 18; הוא ילדו של מבוטח¹⁵ (או של מי שהיה מבוטח ונפטר בהיותו תושב ישראל); והוא אינו מוחזק במשפחת אומנה או במוסד¹⁶ (בתנאי פנימייה, שבו ניתנים שירותי ריפוי, סיעוד או שיקום¹⁷).

בשלב השני, רופא מומחה ברפואת ילדים בודק מטעם המוסד את הילד וקובע אם מתקיים בו אחד התנאים האלה:

- **הוא תלוי בעזרת הזולת:** ילד שכתוצאה ממחלה, תסמונת, תאונה או מום מלידה הוא תלוי בעזרת הזולת באופן חריג מהמקובל בקרב בני גילו בביצוע פעולות היומיום (לבישה, אכילה, רחצה, היגיינה אישית וניידות בבית). הזכאות מגיל 3.
- **הוא זקוק לנוכחות מתמדת או להשגחה קבועה:** ילד שעקב ליקוי רפואי חמור, מחלה כרונית קשה, הפרעת התנהגות חמורה או פיגור שכלי אי אפשר להשאירו בלא השגחה קבועה או שהוא זקוק לנוכחות מתמדת של הזולת, למניעת סכנת חיים לעצמו או לאחרים. הזכאות מגיל 90 יום.
- **הוא סובל מליקוי מיוחד הקבוע בתקנות:** עיכוב בהתפתחות, זקוק לסיוע בתקשורת, ירידה בשמיעה, ליקוי ראייה, אוטיזם או פסיכזה, תסמונת דאון. הזכאות מיום הלידה.
- **הוא זקוק לטיפול רפואי מיוחד:** ילד שבגלל מחלה כרונית הוא זקוק לטיפול רפואי מיוחד (כמפורט בחוק). בשנים האחרונות נעשו כמה תיקונים בחוק, שהובילו להרחבת מספר הזכאים ולהגדלת הקצבה החודשית לילדים אלה. הבולטים שבהם: הרחבת העילות המזכות בגמלה (בעקבות ועדת אור-נוי); האחדת התוספת לדמי מחיה ועזרה בלימודים ל-20% מגובה הגמלה המלאה ותשלומה לכלל המקבלים; והגדלת שיעור הגמלה המשולמת לילדים התלויים לחלוטין בעזרת הזולת. הזכאות מגיל 90 יום.

15 לרבות ילדים חורגים או מאומצים שעדיין לא מלאו להם 18 שנים.

16 משפחת אומנה המחזיקה בילד עם צרכים מיוחדים זכאית לתמיכה ממשד הרווחה.

17 חוץ ממקרים מיוחדים שבהם הילד מוחזק במוסד שהוריו נושאים בכל הוצאות אחזקתו.

גובה הגמלה

על-פי התקנות, סכום הגמלה נקבע (לכל סוג ליקוי¹⁸) כאחוז מקצבת נכות מלאה ליחיד, בשלוש רמות בסיסיות: 50%, 100% ו-188%. ילד שמתקיים בו יותר מתנאי זכאות אחד, יהיה זכאי לגמלה אחת בשיעור הגבוה ביותר מביניהם. סכום הגמלה בשיעור 100% היה ב-2016 2,189 ש"ח, שעליה התווספה קצבה חודשית נוספת (קח"ן) בשיעור 17% מקצבה מלאה ליחיד – 372 ש"ח.

מי שזקוק למכונת הנשמה ברציפות בכל שעות היום והלילה והוא מוגדר כתלוי לחלוטין בעזרת הזולת, זכאי מאפריל 2015 לתוספת **נכה מונשם**, ששיעורה 83% מקצבת נכות מלאה – 1,817 ש"ח.

משפחה שבה שני ילדים או יותר המקבלים גמלה לילד נכה זכאית לתוספת של 50% (משיעור הגמלה לכל ילד) בעבור כל אחד מהילדים. משפחה שבה שני ילדים עם צרכים מיוחדים, שאחד מהם אינו זכאי לגמלה (משום שהוא שוהה במוסד או שהוא בן יותר מ-18) זכאית אף היא לתוספת זו.

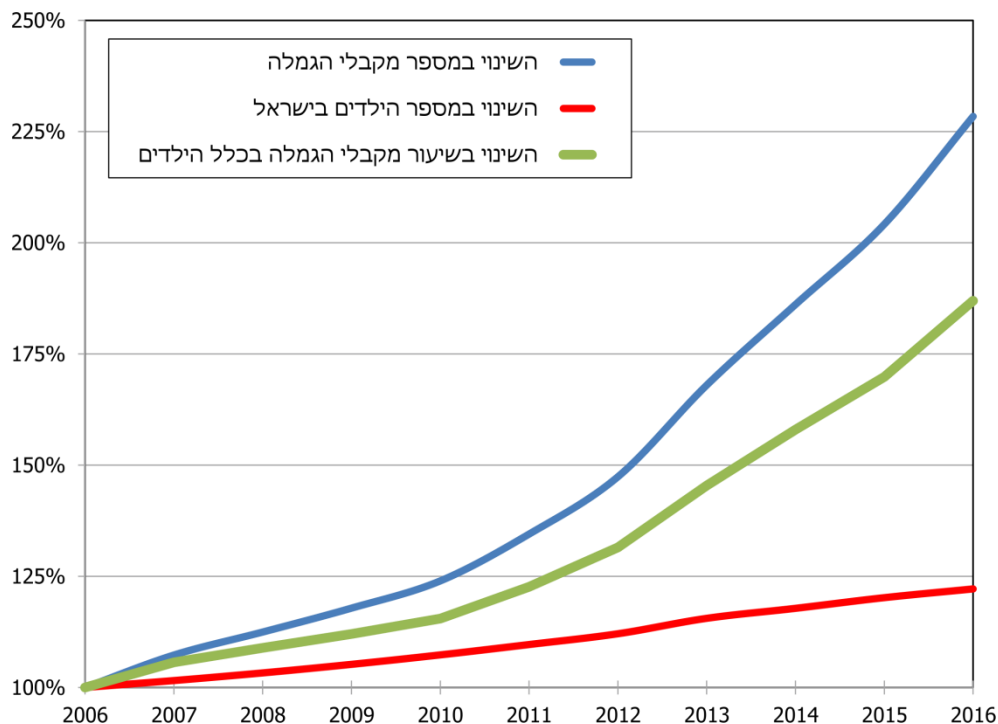
ילדים שמלאו להם 18, והם עשויים להיות זכאים לקצבת נכות או לשר"מ, המוסד יזום בעבורם תביעה למיציא זכויותיהם בגמלאות אלה. תשלום הגמלה לילד נכה נמשך שלושה חודשים לאחר שמלאו להם 18, כדי לשמור על רצף תשלומים למשפחה.

ילדים מקבלי הגמלה

ב-2016 51,622 ילדים קיבלו גמלה לילד נכה – עלייה של כ-12% לעומת 2015. מספר מקבלי הגמלה גדל בשיעור גבוה יותר מן הגידול במספרם של כלל הילדים בישראל (תרשים 4) בגלל שלוש סיבות עיקריות: (א) יישום מסקנות ועדת אור-נוי; (ב) החזרת עילת ההשגחה לרשימת העילות המזכות בקצבה (מספר הילדים הזקוקים להשגחה הכפיל עצמו גם בשנה האחרונה); (ג) הגידול במספר הילדים המאובחנים על רצף האוטיזם. יצוין, כי מחקר ארצי על ילדים עם נכויות, שנעשה בשנים 1995-1997 בידי הביטוח הלאומי וג'וינט-מכון ברוקדייל, העלה כי 7.7% מהילדים בישראל סובלים מבעיית תפקוד כרונית או זקוקים לטיפול רפואי קבוע למשך שנה או יותר. לפי אומדן זה, בדצמבר 2016 היו בישראל כ-216 אלף ילדים עם צרכים מיוחדים, כלומר רק כרבע מהילדים עם צרכים מיוחדים בישראל מקבלים גמלה לילד נכה.

18 בניגוד לקצבת נכות, המושפעת מאחוזי נכות רפואית ודרגת אי-כושר, אין הבדל בין מקבלי גמלה לילד נכה הזכאים באותה עילה. שיעורי הגמלה מופיעים בתקנות הביטוח הלאומי (ילד נכה), התש"ע - 2010, סעיף 2: גמלה לסידורים מיוחדים.

תרשים 4: השינוי במספר המקבלים גמלה לילד נכה והתפתחות אוכלוסיית הילדים, 2006-2016

[נתוני התרשים מופיעים בנספח בסוף קובץ זה](#)

בדומה להתפלגות כלל הילדים עם הצרכים המיוחדים בישראל¹⁹, כ-2/3 ממקבלי הגמלה לילד נכה הם בנים, בעיקר בגלל שכיחות האוטיזם הגבוהה יותר בקרב בנים לעומת בנות (לוח 10). גיל הזכאות העיקרי הוא 6-13, בשל הגדרות הזכאות לגמלה, הבוחנות את העומס המוטל על ההורים בעקבות הטיפול בילד בהשוואה למקובל בקרב בני גילו והמושפעות גם מגיל המינימום הקבוע בתקנות בחלק מהעילות²⁰.

19 נאון ואחרים (2000). **ילדים עם צרכים מיוחדים: הערכת צרכים וכיסוים על ידי השירותים**. ג'וינט-מכון ברוקדייל והמוסד לביטוח לאומי.

20 באופן טבעי אצל ילדים, המוגבלות מורגשת וגדלה ככל שהם גדלים.

לוח 10: מקבלי גמלה לילד נכה לפי גיל, מין וקבוצת זכאות (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

גיל (אחוזים)					סך הכל		מין	קבוצת זכאות
17-14	13-10	9-6	5-3	עד 3	מספרים מוחלטים	אחוזים		
12,437	12,834	13,128	9,169	4,054			סך הכל מספרים מוחלטים	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		אחוזים	
63.3	67.9	69.0	67.7	59.5	66.4	34,265	סך הכל בנים	
11.8	10.8	9.9	6.8	1.2	9.3	4,824	תלויים בעזרת הזולת	
13.8	18.3	20.3	14.6	15.4	16.9	8,699	זקוקים לנוכחות / השגחה קבועה	
27.5	31.6	33.1	40.2	29.8	32.4	16,723	עם ליקוי מיוחד	
10.2	7.2	5.7	6.1	12.9	7.8	4,019	זקוקים לטיפול רפואי מיוחד	
36.7	32.1	31.0	32.3	40.5	33.6	17,357	סך הכל בנות	
8.6	6.9	6.4	5.2	1.6	6.4	3,333	תלויות בעזרת הזולת	
8.8	8.2	9.1	9.0	10.1	8.9	4,577	זקוקות לנוכחות / השגחה קבועה	
11.3	10.2	10.6	13.8	19.1	11.9	6,153	עם ליקוי מיוחד	
8.0	6.8	4.9	4.3	9.7	6.4	3,294	זקוקות לטיפול רפואי מיוחד	

טיפול בילד עם צרכים מיוחדים מקשה על ההורים, קל וחומר טיפול ביותר מילד נכה אחד. ב-2016 היו 5,335 משפחות שבהן יותר מילד אחד המקבל גמלה לילד נכה (בסך הכל 9,527 ילדים); ל-478 בהן יש לפחות שלושה ילדים עם צרכים מיוחדים. התפלגות הליקויים השכיחים אצל אותם ילדים מעלה כי בכ-27% מן המשפחות שני ילדים או יותר עם אוטיזם, בכ-19% – הילדים סובלים מבעיות שמיעה, בכ-4% ילדים עם ליקוי ראייה, בכ-15% ילדים התלויים בעזרת הזולת ובכ-20% ילדים הזקוקים להשגחה או לנוכחות קבועה למניעת סכנת חיים לעצמם או לאחרים.

פחות מ-2% ממקבלי הגמלה לילד נכה מעסיקים עובד זר בביתם, 65% בהם תלויים לחלוטין בזולת בכל פעולות היומיום (אפשר לזהותם לפי שיעור הגמלה – 188%) (לוח 11). מספרם של אלה הוסיף לגדול ב-2016, כנראה משום שהגדלת הקצבה אפשרה ליותר משפחות לממן את העסקתו של אותו עובד. שיעור הילדים שמשולמת בעבורם תוספת משפחה כמעט זהה בקרב מי שמעסיקים עובד זר ומי שלא (17%-18%). כאמור, אין מידע בנוגע למעסיקים של עובד ישראלי.

לוח 11: מקבלי גמלה לילד נכה לפי שיעור הגמלה הבסיסי, הגורם המסייע ומספר הילדים הנכים במשפחה (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

שיעור הגמלה הבסיסי (אחוזים)			סך הכל		העסקת עובד זר
188%	100%	50%	מספרים מוחלטים	אחוזים	
6,484	28,427	16,711	51,622		סך הכל מספרים מוחלטים
12.6	55.0	32.4	100.0		אחוזים
68.4	29.1	2.5	100.0	749	מעסיקים עובד זר
57.6	37.3	5.1	100.0	118	סך הכל מהם: מקבלים גמלה מוגדלת למשפחות ילדים נכים
12.6	55.0	32.4	100.0	50,873	לא מעסיקים עובד זר
10.0	60.7	29.3	100.0	9,409	סך הכל מהם: מקבלים גמלה מוגדלת למשפחות ילדים נכים

גמלה למוגבלים בניידות

גמלת ניידות מעניקה הטבות לנכים בעלי ליקויים ברגליים המגבילים אותם בניידות²¹ והיא משולמת מכספי אוצר המדינה על-פי הסכם שנחתם בין משרד האוצר לבין המוסד לביטוח לאומי. לגמלה זכאים תושבי ישראל בני/בנות 3-67, שוועדה רפואית של משרד הבריאות קבעה כי הם מוגבלים בניידות בשיעור 40% לפחות לצמיתות (לבעלי רשיון נהיגה בתוקף) או בשיעור 60% ויותר לצמיתות (למי שאין רשיון נהיגה). הגמלה מוסיפה להיות משולמת גם לאחר גיל 67.

21 כפוף לרשימת הליקויים המופיעה בתוספת א' להסכם הניידות.

ההטבות

קצבה חודשית לבעלי רכב

משולמת לבעלי רכב להשתתפות בהוצאות השימוש ברכב (דלק, ביטוח הרכב והאביזרים, תיקונים ושירותים ואמצעי מיגון) או לחסרי רכב להוצאות הניידות, ומתעדכנת בהתאם לשיעור ההתייקרות של ההוצאות להחזקת רכב. מי שהמרחק מביתו למקום עבודתו וחזרה גבוה מ-40 ק"מ זכאי לתוספת קצבה. לגמלה מלאה זכאי רק מוגבל בניידות המוגדר כמשתכר (עובד ומשתכר לפחות 25% מהשכר הממוצע, או שלו 80% מוגבלות בניידות ויותר, או שהוא זכאי לרכב לאביזרים מיוחדים). מי שאינו משתכר זכאי ל-50% מהגמלה המלאה.

הלוואה עומדת

ניתנת לקונה רכב חדש, לשם מימון מלא או חלקי של המיסים החלים על הרכב. סכום הלוואה יהיה כסכום המיסים החלים על הרכב הקובע (כהגדרתו בחוק) שנקבע לנכה ובהתאם לרמת המוגבלות בניידות, ולא יותר מסכום המיסים החלים על הרכב הנרכש.

הלוואה ניתנת לבעל רשיון נהיגה אם חלפו 42 חודשים ממועד קבלת הלוואה הקודמת, למי שאין רשיון נהיגה – אם חלפו 48 חודשים, ולבעל רכב לאביזרים מיוחדים אם חלפו 60 חודשים. אם הרכב נגנב או ניזוק כליל בתאונה או שחלה החמרה במצב הרפואי והמכון הרפואי אישר שצריך להחליף את הרכב, אפשר לקבל הלוואה עומדת חדשה.

מוגבל בניידות חסר רשיון נהיגה יקבל הלוואה עומדת בשיעור 75% מזו שיקבל מוגבל בניידות נוהג. הלוואה מוחזרת למוסד בכפוף לכללים שנקבעו.

קרן הלוואות

מי שהועדה הרפואית קבעה כי הוא זקוק ומשתמש בכיסא גלגלים והמכון הרפואי לבטיחות בדרכים קבע כי דרוש לו רכב שאפשר להיכנס לתוכו או לנהוג בו בכיסא גלגלים (**רכב לאביזרים מיוחדים**), או שהוא מוגבל בניידות בשיעור 90% לפחות, עם רשיון נהיגה שלומד או עובד או נמצא בתהליך שיקום – זכאים לסיוע ברכישת הרכב הראשון בשיעור 80% מערך הרכב, ללא מיסים. הסיוע הופך למענק בתום חמש שנים.

הלוואה לרכישה והתקנה של אביזרים ברכב

מי שזקוק ומשתמש בכיסא גלגלים שהמכון הרפואי לבטיחות בדרכים קבע כי דרוש לו רכב לאביזרים מיוחדים זכאי להלוואה למימון האביזרים האלה. גובה הלוואה 95% מערך

האביזרים ועלות התקנתם, כולל המיסים החלים עליהם, ובעבור אביזרים חדשים בלבד. אם ברשותו רכב מתאים הוא זכאי גם לסיוע ברכישת מתקן הרמה.

החזר הוצאות לרכישה והתקנת אביזרים ברכב פרטי

בעל רשיון נהיגה בתוקף שהמכון לבטיחות בדרכים קבע כי דרושים לו אביזרים נוספים לצורך הנהיגה, בטיחות הנסיעה והשימוש ברכב, זכאי להחזר הוצאות בעבור אותם אביזרים שהותקנו.

הזכאות להטבות מוסיפה להתקיים גם לאחר גיל 67, אך מי שזכאי להשתתפות בהוצאות הניידות מכוח חוקים אחרים נשללת זכאותו להטבות מכוח הסכם הניידות.

במקרים שלהלן, המוגבל בניידות אינו זכאי להטבות הנ"ל ועליו לבחור בגמלה אחת (שר"מ או ניידות, ילד נכה או ניידות): (א) הוא מקבל קצבה לשירותים מיוחדים בשיעור נמוך מ-100% ולא נקבעו לו 100% מוגבלות בניידות או שהוא אינו זקוק ומשתמש בכיסא גלגלים. (ב) ילד המקבל גמלה לילד נכה ולא מלאו לו 3 שנים, או שמלאו לו 3 שנים ולא נקבעה לו מוגבלות בניידות גבוהה מ-80%, או שהוא אינו זקוק ומשתמש בכיסא גלגלים.

משפחה שבה שני ילדים או יותר, שלכל אחד מהם נקבעו 80% לפחות מוגבלות בניידות או שנקבע כי הם אינם מסוגלים ללכת בכוחות עצמם, והם מתגוררים באותה דירה, עשויה להיות זכאית גם לגמלה לילד נכה וגם להטבות לפי הסכם הניידות, גם אם עדיין לא מלאו לילדים 3 שנים.

מקבלי גמלת ניידות

בדצמבר 2016 קיבלו 40,164 איש הטבות – גידול של כ-4% לעומת 2015; כ-65% בהם מקבלים גמלה נוספת מענף נכות ו-2,348 נוספים זכאים לקצבת נכות מענף נפגעי עבודה (לוחות 2 ו-3). אפשר להניח כי שאר הזכאים שאינם מקבלים גמלה נוספת משתכרים שטר גבוה השולל מהם את הקצבה או שהם נאלצים לוותר על גמלאות אחרות בשל הכפל עם ניידות.

היקף ההטבות המשולמות למוגבל בניידות תלוי בבעלותו על רכב, בגודל הרכב שנקבע לו (המסווג לפי נפח המנוע) ובמידת עצמאותו (נוהג בעצמו או לא). כ-79% מן המוגבלים בניידות זכאים לגמלה כבעלי רכב, ולכ-29% בהם רכב קטן (בעל נפח מנוע של עד 1300 סמ"ק) (לוח 12). כ-70% מן המוגבלים בניידות שבבעלותם רכב נוהגים בעצמם. חריגים הם בעלי רכב ואן, שמרביתם דווקא אינם נוהגים בעצמם ברכב, כנראה בגלל מצבם הרפואי הקשה והתלות שלהם בכיסא גלגלים.

לוח 12: מקבלי קצבת ניידות לפי נהיגה, בעלות על רכב וגודל הרכב (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

נהיגה (אחוזים)		סך הכל		נפח מנוע	בעלות על רכב
לא נוהג	נוהג בעצמו	אחוזים	מספרים מוחלטים		
17,873	22,291		40,164	מספרים מוחלטים	סך הכל
44.5	55.5	100.0		אחוזים	
21.8	78.2	100.0	11,586	1300	בעלי רכב
12.0	88.0	100.0	10,536	1800	
18.6	81.4	100.0	1,641	2000	
2.7	97.3	100.0	291	2500	
69.3	30.7	100.0	7,641	ואן	
100.0	.	100.0	8,469		חסרי רכב

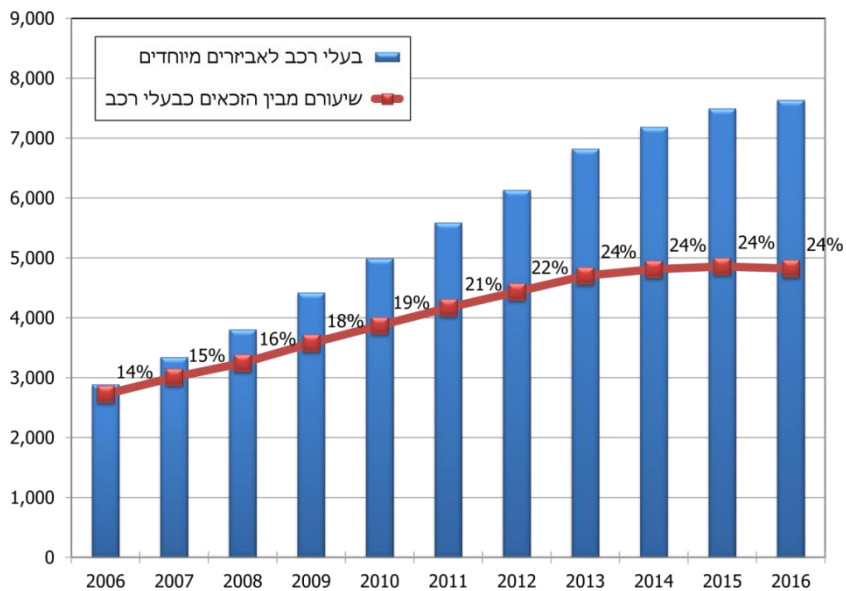
לאחר שנים שבהן ירד שיעור המוגבלים בניידות שבבעלותם רכב פרטי ועלה שיעורם של המחזיקים ברכב לאביזרים מיוחדים, בין היתר בגלל היקף ההטבות לבעלי רכב כזה, ניכרת בארבע השנים האחרונות מגמת התייצבות בשיעור בעלי הרכב לאביזרים מיוחדים בכלל בעלי הרכב (תרשים 5). כיום רבע מבעלי הרכב הם בעלי רכב לאביזרים מיוחדים. נתון זה משפיע מאוד כמובן על היקף ההוצאה הציבורית על ביטוח ניידות.

למידת התלות של המוגבל בניידות בכיסא גלגלים השפעה מכרעת על שיעור המוגבלות ועל גודל הרכב שנקבעו לו: ככל שהתלות בכיסא הגלגלים גדולה יותר כך שיעור המוגבלות יהיה גבוה יותר והרכב יהיה גדול יותר (כדי שיוכל להיכנס לרכב בכיסא הגלגלים). יותר מ-90% מהמרותקים לכיסא גלגלים ועוד כ-50% מהזקוקים ומשתמשים בכיסא גלגלים, הם בעלי שיעור מוגבלות גבוה מ-90% (לוח 13). עוד רואים כי שיעור הגברים הזכאים לגמלה גבוה משיעור הנשים.

כ-61% ממקבלי קצבת ניידות הם גברים, אך שיעורן של הנשים בעלות מוגבלות גבוהה ביותר (90%-100%) גדול משיעור הגברים – 38% לעומת 34% בהתאמה.

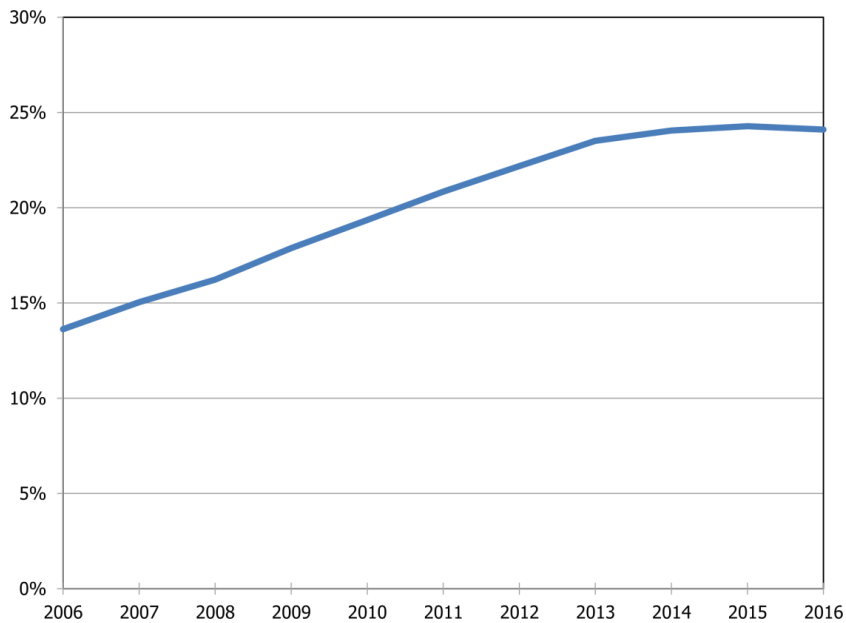

תרשים 5: בעלי רכב לאביזרים מיוחדים, 2016-2006

[נתוני התרשים מופיעים בנספח בסוף קובץ זה](#)

תרשים 6: שיעור בעלי רכב לאביזרים מיוחדים בכלל בעלי הרכב, 2016-2006

[נתוני התרשים מופיעים בנספח בסוף קובץ זה](#)

לוח 13: מקבלי קצבת ניידות לפי דרגת המוגבלות, מין ותלות בכיסא גלגלים (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

דרגת מוגבלות (אחוזים)						סך הכל		תלות בכיסא גלגלים	מין
100-90	89-80	79-70	69-60	59-50	49-40	מספרים מוחלטים	אחוזים		
13,665	10,623	4,764	3,635	3,605	3,872	40,164	100.0	מספרים מוחלטים אחוזים	סך הכל
34.0	26.4	11.9	9.1	9.0	9.6				
31.8	26.3	11.9	9.2	9.4	11.6	100.0	24,846	סך הכל	גברים
90.8	8.5	0.2	0.1	0.1	0.2	100.0	4,553	מרותקים	
45.6	37.2	5.9	7.1	1.7	2.5	100.0	6,453	זקוקים ומשתמשים	
5.9	27.1	18.5	13.1	16.0	19.6	100.0	13,840	ללא כיסא גלגלים	
37.7	26.7	11.9	8.9	8.3	6.5	100.0	15,318	סך הכל	נשים
91.7	7.6	0.3	0.2	0.1	0.1	100.0	3,318	מרותקות	
47.5	35.4	5.8	7.2	2.30	1.8	100.0	4,611	זקוקות ומשתמשות	
7.3	29.8	20.9	13.8	15.9	12.3	100.0	7,389	ללא כיסא גלגלים	

כשליש ממוקבלי הגמלה אינם בגיל העבודה – כ-12% ילדים וכ-20% קשישים, ורובם (68%) סובלים משיתוקים בגפיים התחתונות (לוח 14). ככל שהגיל צעיר יותר שיעור המשותקים גבוה יותר ושיעור הסובלים מליקויים אחרים נמוך יותר, משום שמבוגרים סובלים גם ממוגבלויות המתפתחות עם הגיל בעוד שילדים סובלים בדרך כלל מליקויים מולדים.

גמלת הניידות מיועדת בין היתר לאפשר למקבליה לקיים אורח חיים רגיל, כולל השתלבות בתעסוקה. לכן מי שהמרחק מביתם למקום עבודתם וחזרה גבוהה מ-40 ק"מ זכאים לתוספת לגמלה כפיצוי על ההוצאה על דלק. למרות זאת, רק כ-17% ממוקבלי הגמלה עובדים, מרביתם בסמוך למקום מגוריהם, ורק ל-17% בהם משולמת תוספת בגין המרחק ממקום עבודתם.

לוח 14: מקבלי קצבת ניידות לפי גיל וליקוי עיקרי (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

גיל (אחוזים)							סך הכל		ליקוי עיקרי
67 ויותר	66-60	59-50	49-40	39-30	29-18	17-3	מספרים מוחלטים	אחוזים	
8,151	8,615	6,859	4,510	3,636	3,658	4,735	40,164	100.0	סך הכל מספרים מוחלטים אחוזים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
50.3	61.1	61.8	68.4	77.5	87.0	95.4	67.7	27,207	שיתוקים בגפיים התחתונות
21.9	18.0	16.0	12.5	9.6	4.8	0.8	13.8	5,551	הגבלת תנועת המפרקים
10.5	7.8	5.4	1.3	0.6	0.1	.	4.9	1,977	אי ספיקה בעורקים
4.8	4.5	5.9	5.7	3.6	2.2	0.9	4.2	1,697	קטיעות
3.6	3.0	4.5	5.1	3.5	1.6	1.1	3.3	1,328	נקיעות
4.0	2.5	2.6	2.5	1.6	0.6	0.4	2.3	926	מפרקים מדומים
4.2	2.2	2.7	2.5	1.5	0.9	0.4	2.3	929	קשיונות
0.8	0.9	1.2	2.0	2.1	2.8	1.0	1.4	549	אחר

גמלת ניידות בארץ ובחו"ל

בדיקה של ההטבות למוגבלים בניידות במדינות אחרות במערב מלמדת, כי רק במדינות ספורות יש הטבה ייחודית למוגבלים בניידות כפי שיש בישראל. ההסבר העיקרי לכך הוא נגישותה הנמוכה של התחבורה הציבורית בישראל לעומת מדינות אחרות, שבהן אפשרויות הניידות רבות: רכבות בינעירוניות ועירוניות ואוטובוסים ושירותי הסעה – עירוניים, בין-עירוניים וייעודיים. הסבר נוסף הוא שבמדינות רבות התגמול לניידות כלול במסגרת ההטבות המשולמות לתלויים בזולת (המקבילות לקצבת שר"מ בישראל). בהשוואה למדינות שבהן משולם תגמול נפרד למוגבלים בניידות, ישראל היא המובילה בעולם המערבי במגוון ובהיקף ההטבות המשולמות, בפער ניכר מהיתר – בחלקו כנראה בשל עלויות רכישת רכב בארץ ואחזקתו.

פיצוי לנפגעי גזת

עיקרי החוק

גזת (Tinea Capitis) היא מחלת עור פטרייתית הגורמת בדרך כלל לכתמים וגירויים בעור. כיום נעשה שימוש בגלולות או במשחות לטיפול במחלה, אך עד 1959 לא היתה לה תרופה יעילה ונעשה שימוש בהקרנות רנטגן, שתופעות הלוואי שלהן התבררו כחמורות.

ב-1994 התקבל בכנסת חוק הפיצויים לנפגעי גזת, שנועד לפצות את מי שטופלו בהקרנות בשנים 1946-1960 בידי המדינה, הסוכנות היהודית, קופות החולים או ההסתדרות הרפואית הדסה. את הפיצויים מממן אוצר המדינה והם משולמים בידי המוסד לביטוח לאומי.

לגמלה זכאי תושב ישראל שחלה בגזת ושועדת מומחים קבעה שבעקבות הטיפול בהקרנה הוא סובל מאחד מאלה: סרטן לסוגיו באזור הראש והצוואר; סרטן הדם; גידולים שפירים במוח; חוסר בשיער באזורי הצלקות בעור הקרקפת ושיעור נכותו הרפואית 5% ויותר. הזכאות לפיצוי אינה גורעת מהזכויות לגמלאות אחרות מביטוח לאומי ואינה תלויה בגילו של הזכאי.

גובה הפיצוי

- **קצבה חודשית:** משולמת למי שנקבעו לו 40% נכות רפואית ויותר. גובהה 25% מהשכר הממוצע על-פי חוק הביטוח הלאומי מוכפל באחוזי הנכות הרפואית. הסכום בדרגת נכות 100% ב-2016 – 2,366 ש"ח.
- **פיצוי חד-פעמי:** משולם לחולה עם 75% נכות רפואית ויותר בסכום של 184,873 ש"ח, ולחולה עם 40%-74% נכות רפואית מחצית הסכום – 92,437 ש"ח.
- **מענק מחליף קצבה:** משולם באופן חד-פעמי לחולה עם 5%-39% נכות רפואית. מחושב כאחוז מסכום הקצבה המלאה (בהתאם לאחוזי הנכות הרפואית שנקבעו), מוכפל ב-70.
- **מענק לשאירים:** משולם לבן זוג של חולה שנפטר שיש עימו ילד (בגובה 36 קצבאות חודשיות מלאות – 85,176 ש"ח), או לבן זוג של חולה שנפטר שאין עימו ילד או לילדו של חולה שנפטר (בגובה 60% מסכום המענק המלא לשאירים – 51,106 ש"ח).

מקבלי הפיצוי לנפגעי גזת

בסוף שנת 2016 הגיע מספר המקבלים קצבה חודשית לנפגעי גזת ל-4,523, בהם 185 שקיבלו אותה לראשונה בשנה זו (לוח 15). גילם הממוצע של הזכאים (69.8) גבוה למדי בשל תקופת הזכאות הקבועה בחוק. בניגוד למרבית הגמלאות שמשלם ענף נכות, רוב מקבלי קצבה זו (כ-61%) הם נשים, ככל הנראה בגלל מודעות עצמית גבוהה יותר לתופעות הלוואי ושיעור הישרדות גבוה יותר מהמחלה בהשוואה לגברים.

לוח 15: נפגעי גזת המקבלים קצבה חודשית, לפי גיל ומין (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

מין	גיל (אחוזים)				
	70 ויותר	69-65	64-60	59-50	סך הכל
סך הכל מספרים מוחלטים	2,009	1,524	906	84	4,523
אחוזים	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
גברים	42.1	37.9	34.7	31.0	39.0
נשים	57.9	62.1	65.3	69.0	61.0

מרבית מקבלי הקצבה החודשית (כ-61%) סובלים מפגימות בעור ושיעור הנכות שלהם נמוך, כ-16% סובלים מליקוי פנימי ושיעור הנכות שלהם גבוה יותר (בדרך כלל אלה החולים הקשים בסרטן) (לוח 16). מלבד ההבדלים באחוזי הנכות המוגדרים בחוק, יש כנראה בין חולים אלה הבדלים גם בתוחלת החיים.

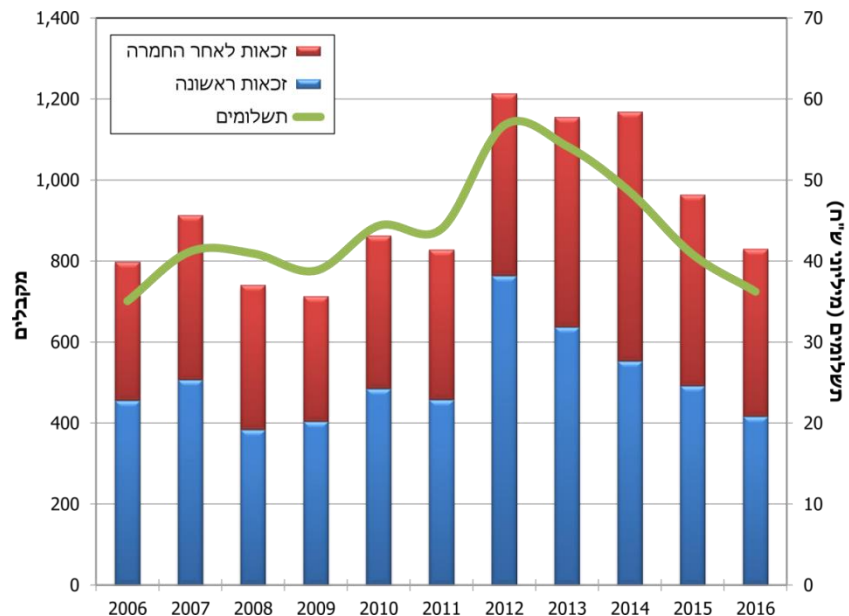
בתרשים 7 מוצגים התפלגות התשלומים לנפגעי גזת ומספר מקבלי הפיצויים, על-פי הזכאות הראשונה לפיצויים והזכאות המוגדלת לאחר החמרת המצב. התשלומים בתרשים נזקפים לשנה שבה שולמו, ומי שאושרו להם שיעורי נכות רפואית גבוהים יותר לאחר תביעה חוזרת, נספרים כמקבלי פיצויים במועד החדש. משנת 2012, מספר מקבלי הפיצויים הולך וגדל, בגלל גידול במספר הזכאים לראשונה (בעיקר ב-2012-2013) וגידול במספר הזכאים לפיצוי מוגדל בעקבות החמרה במצב הרפואי (בעיקר ב-2013-2016). סיבה אפשרית נוספת לגידול היא הרחבת הפעילות למיצוי זכויות של נפגעי גזת. בשנת 2017 ירד גם היקף התשלומים וגם מספר המקבלים לעומת 2016 – הן המקבלים לראשונה את הפיצוי והן מי שהוחמר מצבם.

לוח 16: נפגעי גזות המקבלים קצבה חודשית, לפי דרגת הנכות הרפואית והליקוי המזכה* (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

דרגת הנכות הרפואית (אחוזים)				סך הכל		הליקוי המזכה
100-80	79-60	59-50	49-40	אחוזים	מספרים מוחלטים	
386	1,080	941	1,864	100.0.0	4,523	סך הכל מספרים מוחלטים אחוזים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0.0		
18.8	36.3	49.0	1.3	42.6	1,928	פגימות בעור
1.4	6.7	15.1	2.8	18.5	358	צלקות ופגימות בעור
						התקרחות פנימי
30.3	15.7	7.7	0.5	9.8	444	בלוטות הלימפה
4.2	6.5	7.3	6.1	6.2	280	אחר
42.8	33.9	20.5	8.9	22.0	997	נירולוגי
2.5	0.9	0.4	0.5	0.9	39	אחר

* הליקוי המזכה הוא לא בהכרח הליקוי הדומיננטי. לדוגמה, לכ-30% ממקבלי הקצבה הליקוי דומיננטי נפשי, שאינו בא לידי ביטוי כלל בלוח.

תרשים 7: נפגעי גזות שקיבלו מענקים וסך התשלומים, 2006-2016

[נתוני התרשים מופיעים בנספח בסוף קובץ זה](#)

פיצוי לנפגעי פוליו

עיקרי החוק

מחלת הפוליו (Poliomyelitis) פוגעת בתאי העצב התנועתיים שבחוט השדרה ועקב כך נפגעים סיבי העצבים והשרירים. כמחצית מן החולים מחלימים לחלוטין מהנגיף וכמחצית סובלים ממוגבלויות בדרגה משתנה. על-פי חוק הפיצויים לנפגעי פוליו שהתקבל ב-2007, זכאי לפיצוי מי שחלה בנגיף הפוליו בשטח ישראל או שעבר טיפול רפואי בשטחה עד סוף שנת 1969²², ורופא מטעם הביטוח הלאומי קבע כי הוא סובל מנכות רפואית או ממוגבלות בניידות שנגרמו מהמחלה או מהחמרה בה שנים לאחר מכן (תסמונת פוסט-פוליו²³). פיצוי זה ממומן מאוצר המדינה ונועד לבטא את מחויבותה של המדינה לנפגעים.

גובה הפיצוי

- **קצבה חודשית:** משולמת למי שנקבעו לו 20% נכות רפואית או יותר, בהתאם לאחוזי הנכות. קצבה מלאה שיעורה 50% מהשכר הממוצע על פי חוק הביטוח הלאומי – 4,732 ש"ח.
- **פיצוי חד-פעמי:** משולם למי שנקבעו לו אחוזי נכות רפואית לצמיתות: עד 74% – 60,465 ש"ח, 75%-94% – 120,933 ש"ח, יותר מ-95% – 145,119 ש"ח.
- **מענק מחליף לקצבה:** משולם למי שנקבעו לו אחוזי נכות רפואית בשיעור הנמוך מ-20%, באופן יחסי לאחוזי הנכות (מתוך הקצבה החודשית המלאה) ומוכפל ב-70 (תרשים 8).

נוסף על תשלומים אלה, המדינה משתתפת במימון טיפולים רפואיים, אביזרים ומכשירים רפואיים הנדרשים לנפגעי הפוליו לניהול שגרת חיים תקינה ושאינם נכללים בסל הבריאות. חשוב לציין כי הזכאות לפיצוי אינה גורעת מהזכויות לגמלאות אחרות בביטוח לאומי ואינה תלויה בגילו של הזכאי.

22 עד פברואר 2012, רק מי שחלה בשטח מדינת ישראל היה זכאי לפיצוי.

23 תסמונת פוסט-פוליו נגרמת משחיקת תאי העצב ומאופיינת בירידה בפעילות השרירים המלווה בחולשה וכאבים.

מקבלי הקצבה לנפגעי פוליו

בדצמבר 2016 הגיע מספר מקבלי הקצבה ל-4,194 – ירידה לעומת 2015. ב-2016 התווספו 19 אנשים למקבלי הקצבה לראשונה. בגלל אופי הקצבה, מספר המקבלים יורד במעט מדי שנה ומספר המצטרפים החדשים קטן אף הוא. 73% מן המקבלים מקבלים גמלה אחת נוספת לפחות מענף נכות (לוח 3).

מרבית נפגעי הפוליו חלו בראשית ימיה של המדינה, לפני שנכנס לשימוש החיסון נגד פוליו ב-1961. עם זאת, ידוע גם על מקרים ספורים שהופיעו לאחר מכן, כנראה בילדים או בוגרים שלא חוסנו (לוח 17). ממצא זה יכול להסביר את גילם הממוצע המבוגר יחסית של מקבלי הקצבה – 63.4. היתר הם בעיקר אנשים שחלו מחוץ לגבולות המדינה וטופלו בארץ או מי שסובלים מהתפרצות מאוחרת של המחלה, בהם גם כאלה שחלו כיוון שלא חוסנו.

כמחצית ממקבלי הקצבה החודשית סובלים מתסמונת פוסט-פוליו – תסמונת העלולה להתפרץ עד 45 שנה לאחר ההידבקות בנגיף. שיעורם של בעלי אחוזי נכות רפואית גבוהים הסובלים מהפרעות בעצבים הקרניאליים (עצבי הגולגולת) ותסמונת פוסט-פוליו, גבוה משיעורם בקרב הסובלים משיתוקים בגפיים ופגימות בעצמות (לוח 18). מאז הוחל החוק, תשלומי המענקים לנפגעים קטנים מדי שנה (תרשים 7).

לוח 17: נפגעי פוליו המקבלים קצבה חודשית, לפי מין ומועד הופעת המחלה (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

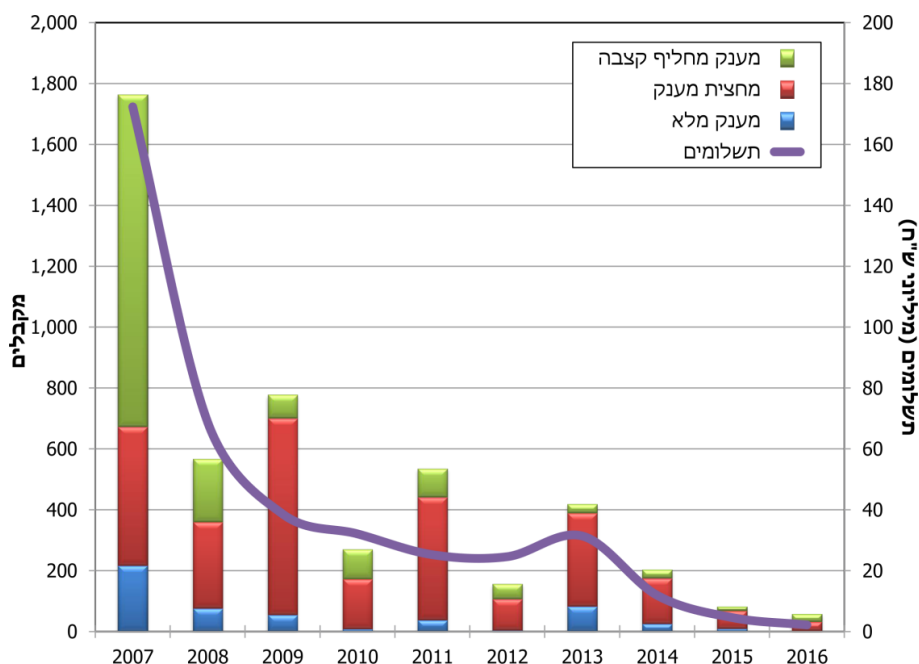
מין (אחוזים)		סך הכל		מועד הופעת המחלה
נשים	גברים	אחוזים	מספרים מוחלטים	
1,866	2,328	100.0	4,194	סך הכל מספרים מוחלטים אחוזים
10.9	9.0	9.9	413	לפני הקמת המדינה
75.8	72.3	73.8	3,096	1959-1948
7.7	11.0	9.5	400	1969-1960
3.0	4.7	4.0	167	1979-1970
2.6	3.0	2.8	118	1980 עד היום

לוח 18: נפגעי פוליו המקבלים קצבה חודשית, לפי הליקוי המזכה ודרגת הנכות הרפואית (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2016

נכות רפואית (אחוזים)						סך הכל		ליקוי מזכה
100-90	89-80	79-70	69-60	59-50	49-20	אחוזים	מספרים מוחלטים	
973	1,329	172	281	479	960		4,194	סך הכל מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		אחוזים
32.0	12.1	15.7	15.0	12.7	11.5	17.0	712	הפרעות בעצבים הקרניאליים
1.7	5.1	37.8	47.3	26.7	64.9	24.7	1,034	שיתוק בעצבי הגפיים
5.8	5.1	7.0	12.1	8.8	15.7	8.6	362	מחלות ופגימות בעצמות
60.5	77.7	39.5	25.6	51.8	7.9	49.7	2,086	פוסט-פוליו

תרשים 8: נפגעי פוליו שקיבלו מענקים וסך התשלומים, 2016-2007

* מי שנקבעו להם אחוזי נכות רפואית גבוהים יותר לאחר שהגישו תביעה חוזרת, נמנו כזכאים לפיצויים במועד הזכאות המחודשת.

[נתוני התרשים מופיעים בנספח בסוף קובץ זה](#)

היקף התשלומים

בשנת 2016 שולמו בענף נכות גמלאות בסך של כ-14.1 מיליארד ש"ח – עלייה ריאלית של 4.5% לעומת 2015. עיקר הגידול נובע מהשינויים במבחני הזכאות ובתנאי הזכאות לקצבאות שר"מ וילד נכה. התפלגות ההוצאה לפי סוג התשלום מראה כי חלקם של התשלומים לגמלאות הנכות והשיקום הוסיף לרדת גם ב-2016 והגיע לכ-63% מההוצאה בענף (לוח 19). לנפגעי גזת שולמו כ-128,357 אלף ש"ח ולנפגעי פוליו כ-169,252 אלף ש"ח. מ-2013 משקלם של תשלומי הגמלאות בענף נכות בכלל תשלומי גמלאות הביטוח הלאומי נותר יציב וב-2016 היה 18.8% מסך הגמלאות (לוח 20).

לוח 19: התשלומים בענף נכות כללית לפי סוג הגמלה (אחוזים), 2012-2016

שנה	סך הכל	נכות ושיקום	שירותים מיוחדים	ילד נכה	ניידות
2012	100.0	67.8	10.3	9.2	12.0
2013	100.0	66.8	10.8	9.9	11.6
2014	100.0	66.1	11.3	10.4	11.3
5201	100.0	63.9	12.3	12.0	11.1
2016	100.0	62.8	12.9	12.4	11.3

לוח 20: התשלומים בענף נכות כללית וחלקם בכלל גמלאות הביטוח הלאומי, 2012-2016

שנה	תשלומי ענף נכות כללית		שיעור תשלומי גמלאות הענף בסך תשלומי גמלאות
	מיליוני ש"ח (מחירי 2016)	שיעור גידול שנתי ריאלי (אחוזים)	
2012	11,751,246	5.9	17.8
2013	12,164,609	3.5	18.7
2014	12,884,715	5.9	18.6
2015	13,524,072	5.0	18.7
2016	14,128,173	4.5	18.8

ביטוח נכות כללית

ככלל, על אף העלייה הריאלית בתשלומי הגמלאות, גם ב-2016 נמשכה מגמת השחיקה של גמלאות הנכות (נכות כללית, שר"מ וילד נכה) בהשוואה לשכר הממוצע במשק – תוצאה של ההבדלים בין מנגנוני עדכון הקצבה לגידול בשכר.

גובה קצבת הנכות הממוצעת (כולל הקח"ן) מושפע ממשנתנים רבים: (א) שיעור הזכאים לגמלה מלאה; (ב) שיעור הזכאים לתוספת בעבור התלויים בהם; (ג) שיעור הזכאים שיש להם הכנסות מעבודה או הכנסות שלא מעבודה; (ד) שיעור המקבלים קצבת עידוד. ב-2016 הקצבה הממוצעת היתה 2,859 ש"ח לחודש, שהם כ-29.9% מהשכר הממוצע, בהשוואה ל-30.6% ממנו ב-2015 (לוח 21).

הקצבה הממוצעת לשירותים מיוחדים (כולל הקח"ן) היתה ב-2016 2,542 ש"ח (לוח 22). עלייה זו לעומת 2015 נובעת בעיקר מן התוספת שניתנה לזכאים בשתי הרמות הגבוהות, לאחר העלייה בשכר המינימום. עם זאת, כאחוז מהשכר הממוצע הקצבה לא עלתה אלא אף ירדה במעט.

לוח 21: קצבת נכות ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע), 2012-2016

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2016 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2012	2,774	2,797	31.6
2013	2,807	2,787	31.2
2014	2,867	332,8	31.3
2015	2,862	462,8	30.6
2016	2,859	2,859	29.9

לוח 22: קצבת שר"מ ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע), 2012-2016

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2016 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2012	2,449	2,469	27.9
2013	2,482	2,465	27.6
2014	2,464	2,435	26.9
2015	2,509	2,495	26.8
2016	2,541	2,541	26.6

גובה הגמלה הממוצעת לילד נכה (כולל הקח"ן) מושפע משלושה שינויים שהתרחשו בשנים האחרונות: (א) האחדה של התוספת ללימודים ולדמי מחיה (בעקבות המלצות ועדת אור-נוי), ותשלום תוספת לימודים לכלל מקבלי הגמלה²⁴. (ב) הגידול במקבלי הקצבה התלויים לחלוטין בזולת. (ג) הגידול החד במקבלי הקצבה הזקוקים להשגחה. ב-2016 גובה הגמלה הממוצעת היה 2,542 ש"ח – עלייה ריאלית של 0.3% לעומת 2015 (לוח 23). גם עלייה זו מוסברת בתוספת ששולמה לילדים התלויים לחלוטין בזולת, בעקבות עליית שכר המינימום. עם זאת, כאחוז מהשכר הממוצע ירדה הגמלה ב-0.7 נקודות האחוז בין 2015 ל-2016.

קצבת הניידות הממוצעת היתה ב-2016 2,136 ש"ח בחודש, שהם 22.3% מהשכר הממוצע לעומת 22.8% ממנו ב-2015 (לוח 24). הקצבה הממוצעת לנפגעי גזת היתה 1,384 ש"ח בחודש – לעומת 1,351 ש"ח ב-2015, ולנפגעי פוליו – 3,257 ש"ח לעומת 3,282 ש"ח.

לוח 23: גמלה לילד נכה ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע), 2012-2016

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2016 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2012	2,414	2,433	27.5
2013	2,439	2,422	27.1
2014	2,414	2,386	26.4
2015	2,549	2,535	27.3
2016	2,542	2,542	26.6

לוח 24: קצבת ניידות ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע), 2012-2016

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2016 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2012	2,036	2,052	23.1
2013	2,137	2,122	23.1
2014	2,143	2,117	23.4
2015	2,139	2,127	22.8
2016	2,136	2,136	22.3

24 ילדים שמלאו להם 14 לפני החלת התקנות החדשות זכאים עדיין לתוספת הנפרדת ללימודים ולמחיה ששולמה עד אז.

נספח: נתוני התרשימים

נתוני תרשים 1: השינוי במספר התביעות לקצבת נכות ובמשך הטיפול הממוצע בתביעה, 2016-2008

2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	
142%	131%	130%	123%	116%	107%	108%	103%	100%	תביעות לנכות
71%	77%	77%	79%	77%	76%	88%	98%	100%	משך זמן טיפול ממוצע

נתוני תרשים 2: השינוי במקבלי קצבת נכות ושיעורם באוכלוסייה בגיל העבודה (אחוזים), 2016-2006

מקבלי קצבת נכות בכלל האוכלוסייה	השינוי במספר מקבלי הקצבה	
4.2%	4.3%	2006
4.4%	5.2%	2007
4.4%	4.0%	2008
4.5%	2.6%	2009
4.5%	3.5%	2010
4.6%	2.8%	2011
4.6%	2.2%	2012
4.6%	2.3%	2013
4.7%	1.8%	2014
4.7%	1.4%	2015
4.7%	1.8%	2016

נתוני תרשים 3: השינוי במספר מקבלי קצבת שר"מ ובסך ההוצאה, 2016-2006

השנוי בסך ההוצאה (מחירים קבועים)	השנוי במספר מקבלי שר"מ	
100%	100%	2006
109%	107%	2007
115%	115%	2008
130%	122%	2009
141%	129%	2010
147%	137%	2011
160%	147%	2012
173%	159%	2013
192%	180%	2014
219%	198%	2015
238%	214%	2016

נתוני תרשים 4: השינוי במספר המקבלים גמלה לילד נכה והתפתחות אוכלוסיית הילדים, 2016-2006

השנוי בשיעור מקבלי הגמלה בכלל הילדים	השנוי במספר הילדים בישראל	השנוי במספר מקבלי הגמלה	
100%	100%	100%	2006
106%	102%	107%	2007
109%	103%	112%	2008
112%	105%	118%	2009
115%	107%	124%	2010
123%	110%	134%	2011
131%	112%	147%	2012
145%	116%	168%	2013
158%	118%	186%	2014
170%	120%	204%	2015
187%	122%	228%	2016

נתוני תרשים 5: בעלי רכב לאביזרים מיוחדים, 2016-2006

שיעורם מבין הזכאים כבעלי רכב	בעלי רכב לאביזרים מיוחדים	
14%	2,887	2006
15%	3,340	2007
16%	3,808	2008
18%	4,424	2009
19%	4,991	2010
21%	5,593	2011
22%	6,135	2012
24%	6,823	2013
24%	7,190	2014
24%	7,496	2015
24%	7,641	2016

נתוני תרשים 6: שיעור בעלי רכב לאביזרים מיוחדים בכלל בעלי הרכב, 2016-2006

שיעורם מבין הזכאים כבעלי רכב	
14%	2006
15%	2007
16%	2008
18%	2009
19%	2010
21%	2011
22%	2012
24%	2013
24%	2014
24%	2015
24%	2016

נתוני תרשים 7: נפגעי גזות שקיבלו מענקים וסך התשלומים, 2016-2006

תשלומים (מיליוני ש"ח)	מקבלים		שנה
	זכאות לאחר החמרה	זכאות ראשונה	
35	342	456	2006
41	407	507	2007
41	357	384	2008
39	310	404	2009
44	378	485	2010
44	371	458	2011
57	450	764	2012
54	519	637	2013
49	616	553	2014
41	472	492	2015
36	414	416	2016

נתוני תרשים 8: נפגעי פוליו שקיבלו מענקים וסך התשלומים, 2016-2007

תשלומים (מיליוני ש"ח)	מקבלים			שנה
	מענק מחליף קצבה	מחצית מענק	מענק מלא	
172	1,092	456	217	2007
69	208	284	76	2008
39	77	646	55	2009
32	98	164	9	2010
25	93	404	38	2011
25	50	103	4	2012
31	30	306	83	2013
12	28	150	26	2014
5	14	58	10	2015
2	25	30	3	2016